

Quantum Group

XIX ғ. реформалар және Ұлы жүздің Ресейге қосылуы

Қазақ даласы – 1731ж **Ресейге** қосылғанынан бастап, Патша үкіметі біздің жерлерімізді басқаруда бірнеше реформалар қабылдаған. Олар:

1822ж Сібір қырғыздарының жарғысы

Авторы – **Сібір генерал-губернаторы Михаил Сперанский**

Жарғының мақсаты: *Орта жүзде хандық билікті жою, Рулық феодалдық тәртіпті әлсірету, Солтүстік-шығыс өңірдегі әкімшілік-сот басқаруды өзгерту.*

Әкімшілік басқару үш сатылы болған:

Ең төменгі буын – Ауыл, ол 50-70 шаңырақтан тұрған. Ауылдарды ауыл старшыны басқарды, ол 3 жылға сайланатын.

Ортаңғы буын – Болыс, ол 10-12 ауылдан тұрған. Оны болыс сұлтаны басқарған, ол 3 жылға сайланатын.

Ең жоғарғы буын – Округ, ол 15-20 болыстан тұрды. Округтерді аға сұлтандар биледі, оларда 3 жылға сайланатын.

Осы ереженің қабылдануы нәтижесінде – *Рулық қақтығыстарға соққы берілді, өлкені шаруашылық жағынан игеруге қолайлы шарт жасалды, отарлық саясаттың кеңейе түсуіне жол ашылды.*

Сібір қырғыздарының жарғысы бойынша – **Орта Жүзде** хандық билік жойылды, оның соңғы ресми ханы **Абылайдың** ұлы – **Уәли** болған. Ол Орта жүзді 1781-1819ж аралығында билеген.

1822 ж **Орта жүзде** хандық билік жойылғаннан кейін, *аға сұлтандар институты* құрылады. Яғни бүкіл билік Округтің басшылары – *аға сұлтандардың* қолында шоғырланған. *Аға сұлтан* 3 жылға сайланған, оны тек сұлтандардың өздері сайлайтын. *Ал болыс сұлтандарының* лауазымы мұрагерлік жолменде берілген.

1854 жылдан бастап *Аға сұлтандыққа* Шыңғысханның ұрпақтары емес адамдарда сайлана бастады.

1824ж Орынбор қырғыздарының жарғысы

Авторы – **Орынбор генерал-губернаторы Пётр Эссен**

Жарғының мақсаты: *Кіші жүзде хандық билікті жою*

Әкімшілік басқару үш сатылы болған:

Ең төменгі буын – Ауыл, оны ауыл старшыны басқарды.

Ортаңғы буын – Дистанция, оны ру шонжарлары басқарған.

Ең жоғарғы буын – Бөліктер. Патша үкіметі **Кіші жүзді** – *Батыс, Орта, Шығыс* деп 3 бөлікке бөлген. Әрбір бөлікті билеуші сұлтандар биледі.

Осы ереженің қабылдануы нәтижесінде – *Отарлық басқару нығайтылды, Табиғат байлықтарын кеңінен игеруге мүмкіндік туды, ал Бөкей ордасында хандық билік 1845 жылға дейін сақталды.*

1824ж **Орынбор қырғыздарының жарғысы бойынша** – **Кіші жүзде** хандық билік жойылды. Ал оның соңғы ханы – **Шерғазы**. Осы екі жарғыны бекіткен орыс патшасы – **I Александр** болған. Оның саясатының нәтижесінде *Кіші және Орта жүз* толықтай *Ресей* құрамына еңіп кетеді. Ал патша әкімшілігі қазақ шаруаларына – **бәж** салығын енгізеді.

Сібір және Орынбор қырғыздарының ережесі бойынша қазақ даласы көптеген округтерге бөлінген. Олар:

1824 жылы – Қарқаралы және Көкшетау округтары

1827 жылы – Баянауыл

1831 жылы – Аягөз

1832 жылы – Ақмола

1833 жылы – Үшбұлақ

1834 жылы – Аманқарағай (кейінірек Құсмұрын атанды)

1838 жылы – Сібір қырғыздарының (қазақтарын) шекаралық басқармасы

1844 жылы – Көкпекті

1854 жылы – Семей ішкі округы

1856 жылы – Алатау ерекше округі

Осы екі ережеден кейін **Қазақстанның** тек оңтүстігі өзінің бейресми дербестігін ұстап қалған. Бірақ орыс әскери-экспедициялық корпустары *Жетісу және Оңтүстік Қазақстан* жерін отарлауды көздеді. Ресейден басқа **Ұлы жүз** жерлеріне *Қоқанд және Хиуа* хандықтарыда көз тіккен. Әрбір ел өзінің бекіністерін тұрғыза бастады. Мысалы:

Ресей бекіністері:

Ақтау, Алатау, Сергиополь – 19ғ 40жылдары тұрғызылды.

Қапал – 1847ж тұрғызылды, бұл бекіністің мақсаты – *Іле және Лепсі* өзендерінің бойындағы қазақтарды Ресейдің құрамына қосылуын жеделдету.

Верный – 1854ж салынды. Бұл бекіністің негізін қалаған майор – **Перемышльский** болған. 1855ж **Ұлы жүзді** басқарған приставтық **Қапалдан Верныйға** ауысты. Сібірден 400 отбасы қоныс аударды, ал 1858ж бекіністе – *сыра зауыты* салынды. 1860шы жылдары *Верныйда* қазақтың тұңғыш ағартушы ғалымы – **Шоқан Уәлиханов** тұрған.

Кастек – 1859ж Ұлы жүзбен қырғыз жерінің арасындағы шекарада тұрғызылды. Бұл бекініс *Ресейдің Қоқанға қарсы соғыста* стратегиялық тірегіне айналды.

Қоқанд бекіністері:

Тойшүбек – Қаскелең өзені бойында тұрғызылған. Бұл бекіністі 1851ж **Карбышев** бастаған орыс әскері қантөгіссіз басып алды.

Ақмешіт – қазіргі Қызылорда қаласы. 1853ж орыс әскерлері басып алды.

Тоқмақ, Пішпек, Ұзынағаш – Шу алқабында орналасқан. Бұл бекіністерді 1860ж полковник **Циммерман** бастаған орыс әскері басып алды.

Әулиеата – 1864ж **Черняев** бастаған орыс әскери корпусы басып алды. Осы бекіністі алуға **Шоқан Уәлиханов** пен **Жаяу Мұса Байжанұлы**да қатысқан.

Ташкент – 1865ж **Черняев** бастаған орыс әскери корпусы басып алды. *Ташкент* қаласы жеңілгеннен кейін, *Қоқанд хандығы* құлады.

Орыс әскерлері Ұлы жүз жеріндегі Қоқан бекіністерін алғаннан кейін, берілмеген, қазақтарға қараған қалаларды алуға кіріседі. Олар:

Шымкент және Мерке – 1864ж құлады.

Түркістан – 1864ж **Черняев** бастаған орыс әскери корпусы басып алды.

Сүйтіп орыс әскерлері *Ұлы жүз қазақтарын* – 1864ж, *Қоқандты* – 1865ж, *Бұқар хандығын* – 1866ж, *Хиуа хандығын* – 1873ж басып алды.

1867-1868жс уақытша ереже.

1867 – 1868 жылдардағы реформалар «уақытша» сипат алып, екі жылға тәжірибе ретінде енгізілді, бірақ заңды тұрғыдан бекітілмей, XIX ғ. 80-90 жылдарына дейін қолданылған.

Қазақстан және Орта Азия Ресейдің құрамына толық кіргеннен кейін, Ресей патшасы – **II Александр**, өлкені зерттеуге бұйрық береді. **Иван Бутковтың** бастауымен қазақтардың басқару жүйесін өзгерту шаралары жүргізіледі. Осыған орай **Дала комиссиясы** құрылады. Оның басшысы – **Федор Гирс** болды.

1867ж 11шілдесінде – *Сырдария және Жетісу облыстарын басқару туралы ереже* қабылданса,

1868ж 21 қазанында – *Орынбор және Батыс-Сібір генерал-губернаторлығындағы Дала облыстарын басқару туралы уақытша ереже* бекітіледі.

Реформаның мақсаты – қазақ даласын Ресейдің басқа бөліктерімен бірте-бірте қосып және Ресейге бағынышты халықтарды бір басқару жүйесіне біріктіру.

Осы реформа негізінде әкімшілік басқару 5 буынды болды. Олар:

Генерал-губернаторлық – басшысы генерал губернатор.

Облыс – басшысы әскери губернатор.

Уезд – басшысы уезд бастығы.

Болыс – басшысы болыс старшыны.

Ауыл – басшысы ауыл старшыны.

Қазақтар тек қана болыс және ауыл старшындарына дейін көтеріле алған.

1867-1868жс ережеге сай Қазақстан мен Орта Азия – 3 генерал-губернаторлыққа бөлінді. Олар: **Орынбор генерал-губернаторлығы, Батыс-Сібір генерал-губернаторлығы, Түркістан генерал-губернаторлығы.**

Орынбор генерал-губернаторлығы. Орталығы – Орынбор қаласы. **Орал және Торғай** облыстарынан тұрған.

Орал облысының уездері – Орал, Гурьев, Қалмық, Ембі.

Торғай облысының уездері – Іле, Николаевск, Ырғыз, Торғай.

Батыс-Сібір генерал-губернаторлығы. Орталығы – Омбы қаласы. **Ақмола және Семей** облыстарынан тұрған.

Ақмола облысының уездері – Ақмола, Көкшетау, Омбы, Петропавл.

Семей облысының уездері – Семей, Павлодар, Өскемен, Қарқаралы, Көкпекті, Зайсан, Баянауыл.

Түркістан генерал-губернаторлығы. Орталығы – Ташкент қаласы. **Жетісу және Сырдария** облыстарынан тұрған.

Жетісу облысының уездері – Сергиополь, Қапал, Верный, Ыстықкөл, Тоқмақ.

Сырдария облысының уездері – Қазалы, Перовск, Түркістан, Шымкент, Әулиеата, Ташкент, Ходжент, Жизақ.

1867-1868ж реформалар негізінде – түтін немесе шаңырақ салығы енгізілді, ал Шыңғысханның тұқымдарына өмірлік зейнетақы тағайындалды. Бұл реформаларды – **Абай Құнанбаев, Ыбырай Алтынсарин** сынды ғұлама жазушылар талай сынаған.

1886-1891жс Реформалар

1886ж 2 маусымында Ресей патшасы – **III Александр** – *Түркістан өлкесін басқару және онда жер, салық өзгерістерін енгізу туралы ереже қабылдайды.* Ол **Қазақстанның** оңтүстігіне және **Орта Азия** жерлеріне тікелей қатысты болған.

Жаңа ереже негізінде **Түркістан генерал-губернаторлығында** 3 облыс құрылады. Олар: *Сырдария, Ферғана және Самарқанд.* Ал орталығы – **Ташкент** қаласы болды.

Әрбір облыс уездерден тұрған. Олар:

Сырдария облысы – Қазалы, Перовск, Шымкент, Алматы, Ташкент уездері.

Ферғана облысы – Қоқан, Марғұлан, Андижан, Наманган, Ош уездері.

Самарқанд облысы – Самарқан, Қатақорған, Ходженд, Жизақ уездері.

1891ж 25 наурызында Ресей патшасы – III Александр – *Ақмола, Семей, Жетісу, Орал және Торғай облыстарын басқару туралы Ереже бекітеді.* Бұл Ереженің негізінде Қазақстан жерінде *Орынбор және Батыс-Сібір генерал-губернаторлықтар* жойылып, оның орнына – **Дала генерал-губернаторлығы** құрылады.

Дала генерал-губернаторлығы 3 облыстан тұрған. Олар: *Семей, Ақмола және Жетісу.* Орталығы – **Омбы** қаласы.

Осы ережелерді қадылдау нәтижесінде *Кіші жүздің* 3 бөлігі әртүрлі әкімшілік аудандарға еңіп кетті. Яғни, бір бөлігі – *Ішкі ордаға*, бір бөлігі – *Закаспий* облысына, бір бөлігі – *Дала генерал-губернаторлығына.* Ал **Маңғыстау** жері ешқандай губернаторлыққа қарамады.

1886-1891ж ережелер бойынша, ірі қалаларда – *полиция басқармалары*, ал уезд орталықтарында – *полиция приставтары* пайда болады. Құқық қорғау саласында – **Соттардың төтенше съезі** құрылады. Олар *уездік және болыстық* тұрғындарға қатысты мәселелерді шешкен. Ал *уезд және болыс* билеушілердің мүддесін – **Бітістіруші сот** қорғады. Ең төмен сот буыны – **Халық соты** болды, олар жергілікті *мұсылман халқының* істерін қарастырған.

Сұрақ – жауап

(Сібір және Орынбор қырғыздарының жарғысы)

1. 1781 жылы Абылайдың қайтыс болуына байланысты Орта жүздің ханы болып сайланған ұлы: **Уәли**
2. Уәли Орта жүзде билік құрған жылдары: **1781-1819жж.**
3. Орта жүздің соңғы ханы: **Уәли**
4. XIX ғ. Орта жүзді басқарған хандар: **Уәли, Бөкей**
5. XIX ғ. басында билік құрғандар: **Уәли, Бөкей.**
6. 1819 жылы Орта жүздің ханы Уәли хан өлген соң, патша үкіметінің басқару жүйесін өзгерту туралы шешімі: **Хандық басқару жүйесін жою**
7. Патша өкіметі Орта жүзде хан сайлауға тыйым салды: **1819 жылы Уәли ханның қайтыс болуына байланысты**
8. XIX ғ. 20 жылдары Қазақстандағы хан билігін жою үшін қалыптасқан алғышарттардың бірі: **халық арасында хан беделінің әлсіреуі**
9. Патша өкіметі Орта жүзде хандық билікті жойған себептердің бірі: **хан билігі отарлауға кедергі болды**
10. XIX ғ. 20 жылдарындағы реформалар салдарының бірі: **Қазақтар дәстүрлі мемлекеттілігінен айырылды**
11. XIX ғ. 20 жж. Кіші және Орта жүзде болған оқиға: **Хандық биліктің жойылуы**
12. 1822-1824 жж. Жарғыларды бекіткен патша: **I Александр**
13. Патша үкіметі Орта жүз бен Кіші жүзде хан билігін жойған жыл(дар): **1822 ж. 1824 ж.**
14. Орта жүзде хандық билік жойылған жыл: **1822 жыл**
15. 1822 жылғы «Сібір қазақтары Жарғысының» авторы: **М.Сперанский**
16. Орта жүзде хандық билікті жоюға бағытталған заң: **Сібір қырғыздары туралы жарғы**
17. Сібір қазақтары туралы жарғының мақсаты: **Орта жүзде хандық билікті жою**
18. Сібір қазақтарының Жарғысы» қабылданды: **1822 жылы**
19. Сперанскийдің жазған өзгерісі бойынша Орта жүз территориясының жаңадан аталуы: **Сібір қырғыздары облысы**
20. Сібір қазақтарының Жарғысы» бойынша Қазақстанда құрылған әкімшілік жүйесі: **Үш буынды**
21. 1822жылғы «Жарғы» бойынша енгізілген басқару жүйесі: **округтық**
22. Округтік жүйенің енуіне байланысты қазақтардың көш-қон үрдісі қиындаған кезең: **XIX ғ. 20 жылдары**
23. 1822 жылдан қылмыстық істерді қараған: **округтік приказдар**
24. 1822 ж. Сібір қазақтарының Жарғысы» бойынша Орта жүз аймақтарының әкімшілік бірлікке бөлінуі: **округ, ауыл, болыс**
25. Сібір қазақтарының Ереже» бойынша округ құралған болыс саны: **15-20 болыс**
26. Сібір қазақтарының Ереже» бойынша болысқа кіретін ауыл саны: **10-12 ауыл**
27. Сібір қазақтарының Ереже» бойынша ауыл: **50-70 шаңырақтан тұрды**
28. Орта жүзде хандық билік таратылып, оның орнына енгізілді: **«Аға сұлтандар институты»**
29. Аға сұлтандар институты құрылды: **1822 ж.**
30. 1822 жылы «Аға сұлтандар институты» құрылды: **Орта жүзде**
31. 1822 ж. ережеге сай аға сұлтандар сайланды: **үш жылға.**
32. «Сібір қазақтарының Ережесі» бойынша аға сұлтанды сайлаушылар: **Тек сұлтандар**
33. 1822 жылғы «Жарғы» бойынша аға сұлтандарды сайлады: **сұлтандар**
34. Аға сұлтандыққа шыққан тегі Шыңғыс әулеті емес адамдар сайлана бастады: **1854 жылдан бастап**

Quantum Group

35. Сібір қазақтарының Ережесі» бойынша мұрагерлік жолмен тағайындалған шен: **Болыс сұлтаны**
36. XIX ғ.әкімшілік-аумақтық бөлікті басқарушы лауазымы: **Болыс**
37. Қазақ жерінде болыс лауазымы алғаш рет енгізілді: **1822,1824 жылдардағы Жарғылардың**
38. **нәтижесінде**
39. 1822 жылғы «Сібір қазақтарының Ережесі» бойынша Ресейдегі селолық старосталармен теңестірілді: **Ауыл старшындары**
40. «Сібір қазақтарының Жарғысы» бойынша ауыл старшындары сайланды: **3 жылға**
41. «Уақытша ереже» бойынша ауыл старшындарын қызметке бекіткен: **уезд бастығы**
42. 1822 жылы «Сібір қазақтарының Жарғысының» басты мақсаты: **Әкімшілік, сот, саяси жағынан басқаруды өзгерту**
43. XIX ғ. мемлекеттік органдар алып тұратын салықтың ерекше түрі: **Баж салығы**
44. 1822 жылғы Ереже бойынша Орта жүз территориясы құрамына кірген генерал-губернаторлық: **Батыс-Сібір**
45. Батыс Сібір генерал-губернаторының алғашқы әкімшілік орталығы болған қала: **Тобыл**
46. Батыс Сібір генерал-губернаторлығының алғашқы орталығы: **Тобыл**
47. Батыс Сібір генерал-губернаторлығының орталығы: **Омбы**
48. Сібір қазақтарының округі жіктелді: **Сыртқы және ішкі округтерге**
49. Сібір қазақтарына кірген округтер: **Қарқаралы, Көкшетау, Баянауыл, Аякөз, Ақмола**
50. «Сібір қырғыздарының жарғысы» бойынша құрылған округтер: **Қарқаралы Ақмола**
51. «Сібір қырғыздарының жарғысы» бойынша құрылған округ: **Баянауыл**
52. Қарқаралы, Көкшетау округтері құрылған мерзім: **1824 жылы**
53. 1824 жылы ашылған округтер: **Қарқаралы, Көкшетау**
54. 1827 жылы құрылған округ: **Баянауыл**
55. 1831 жылы құрылған округ: **Аякөз**
56. Аякөз округі құрылған мерзім: **1831 жылы**
57. Ақмола округі құрылған мерзім: **1832 жылы**
58. 1832 жылы құрылған округ: **Ақмола**
59. Ақмола округінің аға сұлтаны болып сайланған сұлтан: **Қоңырқұлжа Құдаймендіұлы**
60. 1833 жылы құрылған округтер: **Баянауыл, Үшбұлақ**
61. 1840-1850 жылдарда құрылған округтер: **Көкпекті, Алатау, Құсмұрын**
62. 1845 жылы Торғай өзенінің оң жағасына салынған бекініс: **Орынбор**
63. 1845 жылы Ырғыз өзенінің оң жағасына салған бекініс: **Орал**
64. Ертістің оң жағалауында Семей ішкі округі (облысы) ашылған жыл: **1854жылы**
65. 1854-1868 жж.өмір сүрген ішкі округ: **Семей**
66. Аға сұлтандыққа шыққан тегі Шыңғыс әулеті емес адамдар да сайлана бастады: **1854 жылы**
67. 1822 жылғы Жарғы бойынша шетелдермен келіссөз жүргізу құқығы берілді: **Шекаралық басқармаға**
68. 1822 жылғы жарғыдан кейін Сібір қазақтарын басқару жүктелді: **Шекаралық басқармаға**
69. 1822 жылғы«Жарғы» бойынша сот істері бөлінді: **Қылмыстық істер, талап ету, шағым айту**
70. 1822 жылы саяси реформалардың салдары: **отарлау саясатын күшейтуге жол ашты**
71. XIX ғ басында өлкенің әлеуметтік экономикалық дамуына әсер еткен: **1822 жылғы жарғы**
72. «Орынбор қазақтарының Жарғысының» авторы: **Эссен**
73. Орынбор қазақтарын (қырғыздарын) басқару туралы Жарғы шықты: **1824 жылы**
74. «Орынбор қырғыздары (қазақтары) жөніндегі Жарғының» түпкілікті жобасын Ресей патшасы I Александр біржолата бекітті: **1824 жылы көктемде**
75. Кіші жүздегі хандық билік жойылды: **1824 жылы.**
76. 1824 жылы Кіші жүзде болған жағдай: **Хандық билік жойылды**
77. Кіші жүздің аумағында хан билігі жойылған мерзім: **XIX ғ.20 жылдарының бас кезі**
78. 1824 жылы Кіші жүз аумағы бөлінді: **3**
79. 1824 жылы Кіші жүздегі реформа бойынша әрбір бөлікті басқарды: **билеуші сұлтан**
80. 1824 жылы Орынбор қаласына шақыртып алынған Кіші жүз ханы: **Шерғазы**
81. Кіші жүздің соңғы ханы: **Шерғазы**
82. Орынбор губернаторы 1824 жылы Орынборға қаласына шақырып шекаралық комиссияға лауазымды қызметке тағайындаған Кіші жүз ханы: **Шерғазы**
83. Кіші жүздің ханы Шерғазы шақыртып алынды: **Орынборға**
84. 1816-1821 жылдары Кіші жүздегі хан: **Арынғазы**
85. Хандық билікті қолына сақтап қалуға талпынғандардың бірі, Кіші жүз сұлтаны: **Арынғазы**
86. XIX ғасырдың 20-жылдарының бас кезінде Сырдария өңірінің қазақтары үлкен үміт артқан хан: **Арынғазы**
87. Патша өкіметі Петербургке алдап шақырып алып, алыстағы Калугаға жер аударды: **Арынғазы Әбілғазыұлы**
88. 1844 жылы мемлекеттік кеңес қабылдаған ереже: **«Орынбор қырғыздары туралы Ереже»**
89. 1844 жылы қабылданған Орынбор қазақтарын басқару туралы ережедегі шешім: **Билер соты міндетін шектеу**

90. 1844 жылы «Орынбор қырғыздары туралы Ереженің» мәні: **Орынбор әкімшілігіне қарайтын қазақтар тұратын жерлер Ресей империясы аумағының бір бөлігі деп жарияланды**

(Ұлы жүздің Ресей құрамына қосылуы)

1. Абылай ханның атынан Жетісуда билік жүргізген сұлттан: **Сүйік**
2. 1818 жылы Сүйік Абылайханұлының патша үкіметіне жасаған мәлімдемесі: **Қарамағындағы рулардың Ресей құрамына өтуді қалауы**
3. 1833 жылы Орынбор өлкесінің әскери губернаторы болып сайланды: **В.А.Перовский**
4. XIX ғасырдың екінші жартысында Ресей империясының сыртқы саясатында алатын маңызы жедел өсе түсті: **Жетісу мен Оңтүстік Қазақстан**
5. XIX ғ. 30-40 жж. Ресей Оңтүстік Қазақстанды жаулап алуды тездету үшін: **Орта Азияға жақындау үшін бекіністер салуға кірісті**
6. XIX ғасырдың 40 жылдарында Оңтүстік Қазақстанда салынған Ресей әскери бекіністері: **Ақтау, Алатау, Қапал**
7. XIX ғ. Қазақстанда бой көтерген Ресей империясының бекіністері: **Верный Торғай Ырғыз**
8. 1840-1850 жылдарда құрылған округтер: **Көкпекті, Алатау**
9. Ресейдің Іле аймағын отарлауға қызмет еткен бекіністер: **Ақтау, Алатау, Қапал, Сергиополь**
10. 1845 жылы патша әкімшілігінің салған бекіністері орналасты: **Ырғыз, Торғай бойында**
11. Қапал бекінісі салынды: **1847 жылы**
12. Қапал бекінісінің салынуы әсер етті: **Лепсі мен Іле өзендері аралығында көшіп-қонып жүрген қазақтардың Ресей билігіне мойынсұнуын жеделдетуге**
13. 1848 жылы Ұлы Жүз қазақтарын басқару үшін бекітілген лауазым: **пристав**
14. Ұлы Жүзді басқаратын пристав тағайындалған жыл: **1848 жылы**
15. 1848 жылы Ұлы жүзде тағайындалған пристав бағынған генерал-губернаторлық: **Батыс Сібір**
16. XIX ғ. ортасында Орта Азия мен Қазақстан үшін тайталасқан: **Ресей, Англия**
17. Ресейдің экономикалық және саяси мүдделеріне орай көз тіккен аймақтары: **Жетісу мен Іле өңірі**
18. XIX ғасырдың бірінші жартысында қазақ жерінің оңтүстік аймағында билік жүргізген елдер: **Хиуа, Қоқан**
19. XIX ғасырдың ортасында Ұлы Жүздің оңтүстік аймақтарын билігінде ұстаған хандық: **Қоқан хандығы**
20. Қаскелең өзені бойындағы Қоқан хандығының бекінісі: **Тойшүбек**
21. Ұлы Жүздегі Қоқан хандығының тірегі Тойшүбек бекінісін орыс әскерлерінің қантөгіссіз басып алған жылы: **1851 ж.**
22. Қоқандықтардан Тойшүбек бекінісін басып алуға қатысқан экспедиция басшысы: **Карбышев**
23. 1853 жылы Ресейдің қол астына алынған қоқандықтардың бекінісі: **Ақмешіт**
24. 1853 жылы Ақмешіт бекінісін орыс әскерлері басып алғанға дейін бекініс қарады: **Қоқан хандығына**
25. 1854 жылы көктемде құрылған бекініс: **Верный**
26. 1854 жылы салынған Верный бекінісінің ертедегі атауы: **Алматы**
27. XIX ғ. 50 жылдары Қазақстанның оңтүстік аудандары мен қырғыз жерінің Ресей қол астына қарауын тездеткен бекініс: **Верный**
28. Верный бекінісінің негізін қалаған отрядты басқарған: **М.Перемышльский**
29. Ұлы Жүздің приставтығы Қапалдан Верныйға ауыстырылған жыл: **1855 жыл**
30. 1855 жылы Верныйға 400 отбасы қоныс аударды: **Сібірден**
31. XIX ғ. 50 жылдары Ресей империясының экономикалық және саяси ықпалын жүргізетін басты тірекке айналған бекініс: **Верный**
32. 1858 жылы Верныйда іске қосылған өнеркәсіп: **сыра зауыты**
33. XIX ғасырдың 60 жылдары Верныйда тұрған ғалым, саяхатшы: **Ш.Уалиханов**
34. Ұлы жүздің Ресейге қосылуын қолдаған Ұлы жүз батыр билері: **Сұраншы батыр, Шаян батыр, Жайнақ би**
35. XIX ғасырдың ортасында Қоқан ханы Жетісуды өз қолына ұстап қалу үшін әскери күш- қуатын нығайту шараларын жүргізген бекіністер: **Әулиеата, Мерке, Пішпек**
36. 1859 жылы Ұлы жүзбен Қырғыз елінің солтүстік шекарасына тұрғызылған бекініс: **Кәстек**
37. Ұлы жүздің және Солтүстік Қырғызстанның шекарасындағы Кәстек бекінісінің салынған мерзімі: **1859 жыл**
38. Қоқанға қарсы күресте Ресей империясының стратегиялық тірегіне айналған 1859 ж. тұрғызылған бекініс: **Кәстек**
39. Кенесарының баласы Сыздық бастаған топ қарсы күресті: **Ресей патшасына**
40. 1860жылы 5 күндік қоршаудан кейін құлаған Қоқан хандығының Жетісудағы бекінісі: **Пішпек**
41. Ресей үкіметі Тоқмақ, Пішпек бекіністерін басып алған жыл: **1860 жылы**
42. 1860 жылы Шу алқабына кірген Ресей әскерінің басшысы: **Циммерман**
43. 1860 жылы полковник Циммерман бастаған орыс әскерлері басып алған бекіністер: **Тоқмақ, Пішпек**
44. 1860 жылы 19-21 қазанда қоқандықтар мен орыс әскерлері шайқасқан жер: **Ұзынағаш**
45. Қоқандықтар мен орыс әскерлерінің арасында Ұзынағаш түбіндегі шайқас өтті: **1860 жылы**
46. 1860 жылы қазанда Ұзынағаш түбінде орыс әскерлерімен соғысты: **Қоқандықтар**

47. 1860 ж. Ұзынағаш бекінісі орналасқан аумақ: **Оңтүстік Қазақстан, Алматыға жақын**
48. XIX ғасырдың 50-60 жылдары Орта Азия үшін Ресейдің басты бәсекелесі: **Англия**
49. Ресей үкіметінің Әулиеата, Түркістан бекіністерін басып алды: **1864 жылы**
50. 1864 жылы Ресей әскерлері басып алған бекіністер: **Әулиеата, Меркі, Шымкент, Түркістан**
51. Ресей әскерлері Мерке бекінісін басып алған жыл: **1864 жыл**
52. Орыс әскерінің Оңтүстікті басып алудағы ретін анықта: 1) Ақмешітті басып алуы, 2) Верный бекінісінің салынуы, 3) Ұзынағаш шайқасы, 4) Түркістан басып алуы: **1,2,3,4**
53. Орыс әскерін басқарған, 1864 жылы Түркістанды басып алған полковник: **М.Черняев**
54. 1864 жылы Ш.Уалихановтың генерал Н.Черняевтің әскерімен басып алуға қатысқан бекініс: **Әулиеата**
55. Орта Азияның ірі саяси экономикалық орталығы Ташкентті орыс әскерлерінің басып алған жылы: **1865 жыл**
56. 1866 жылдың басында орыс әскерлері басып алған Орта Азия хандығы: **Бұқар хандығы**
57. Бұқар әмірлігін орыс әскерлері басып алған мерзім: **1866 жылы**
58. 1866 жылы Бұқар хандығының солтүстігіндегі қазақтар өзбектермен қатар билігін мойындады: **Ресейдің**
59. Ресей әскери экспедициялық корпусы Хиуа хандығының астанасын басып алды: **1873 жылы**
60. 1868 жылы қаңтар айында келісім бойынша Қоқан хандығына қарасты жерлер аталмыш генерал-губернаторлыққа бағындырылды: **Түркістан**
61. Ресей әскері басып алған Бұқар әмірлігінің аумағы аталмыш генерал-губернаторлығына бағындырылды: **Түркістан**
62. 1860 жылдарының II жартысында Орта Азия аймағы бағындырылған генерал-губернаторлық: **Түркістан**
63. XIX ғасырдың 60-70 жылдары жерінің біраз бөлігі Ресей қарамағына өткен хандықтар: **Қоқан, Хиуа, Бұқар**
64. Қазақстанның Ресейге қосылу процесі аяқталды: **XIX ғ. 60-жылдары**
65. Қазақ жерін жаулап алуды Ресей үкіметі аяқтаған мерзім: **XIX ғасырдың 60 жылдары**
66. Қазақстанның Ресейге қосылуының басталуы мен аяқталу мерзімі: **XVIII ғ. 30-ж. басталып, бір жарым ғасырға созылды**

(1867-1868жж.с Уақытша ереже)

1. Қазақ даласын басқару жөніндегі «Ереженің» жобасын дайындайтын далалық комиссия құрылды: **XIX ғ. 60 ж.**
2. 1865 жылы 5 маусымда өлкені зерттеуді тапсырған патша: **II Александр.**
3. XIX ғасырдың 60 жылдарындағы реформаларды бекіткен Ресей императоры: **II Александр**
4. И.И. Бутков бастаған комиссиясының құрылу себебі: **XIX ғ. 60-ж. қазақтарды басқарудың жүйесін өзгерту**
5. XIX ғ. 60 жылдары Қазақ жерін басқару жүйесін өзгерту үшін құрылған «Дала комиссиясын» басқарған: **Ф.Гирс**
6. Ф.Гирстің басшылығымен дайындалған уақытша Ереже қабылданды: **1867-1868 жж.**
7. Әкімшілік басқару жүйесіне өз пікірлерін ұсынған қазақтың ағартушы-ғалымы: **Ш.Уалиханов**
8. Қазақстанды билеуді халықтың өзін-өзі басқару негізінде қайта құруды талап еткен: **Ш.Уалиханов**
9. 1867-1868 жж. реформа бойынша бекітілген ережелер: **«Сырдария мен Жетісу облыстарын басқару туралы, Торғай, Орал, Ақмола, Семей облыстарын басқару туралы ережелер**
10. Үш жүзді қамтыған алғашқы ережелер шықты: **1867-1868 жж.**
11. 1867ж.11 шілдеде II Александр патша бекіткен ереже: **«Сырдария мен Жетісу облыстарын басқару туралы ереже»**
12. Сырдария мен Жетісу облыстарын басқару» туралы Ереже бекітілген жыл: **1867ж.11 шілде**
13. 1867 жылы «Сырдария мен Жетісу облыстарын басқару туралы уақытша Ережеге»қол қойған орыс патшасы: **II Александр**
14. 1868 жылы 21 қазанда II Александр патша бекіткен ереже: **Орынбор және батыс Сібір генерал-губернаторлығындағы Дала облыстарын басқару туралы уақытша Ереже**
15. Орынбор және батыс Сібір генерал-губернаторлығындағы Дала облыстарын басқару туралы уақытша Ереже бекітілген жыл: **1868 жылы 21 қазан**
16. Торғай,Орал,Семей,Ақмола облыстарын басқару туралы уақытша «Ереже» қабылданған уақыты: **1868ж**
17. 1867-1868 жж. Реформадан кейін бүкіл қазақ жері бөлінді: **Үш генерал-губернаторлыққа**
18. 1867-1868 жылы құрылған генерал-губернаторлықты атаңыз: **Орынбор, Батыс Сібір, Түркістан**
19. 1867-1868 жылдардағы реформа бойынша Қазақстандағы облыстар саны: **Алты**
20. 1867-1868 жылдардағы реформа бойынша Орынбор генерал-губернаторлығының құрамына кірген облыстар: **Орал және Торғай**
21. Орынбор генерал-губернаторлығының солтүстік батысындағы уезд: **Орал**
22. 1867-1868 жж. реформа бойынша Батыс-Сібір генерал-губернаторлығына кірген облыстар: **Ақмола, Семей**
23. 1867-1868 жылғы «Ереже» бойынша Ақмола, Семей облыстары кіретін генерал-губернаторлық: **Батыс-Сібір**
24. 1867-1868 жж. реформа бойынша Түркістан генерал-губернаторлығына кірген облыстар: **Жетісу Сырдария**
25. 1867-1868 жылғы «Ереже» бойынша Жетісу, Сырдария облыстары кіретін генерал-губернаторлық: **Түркістан**
26. Түркістан генерал-губернаторлығының батысындағы уезд: **Қазалы**

Quantum Group

27. 1867-1868 жылғы «Ережелерге» сәйкес Иранмен, Қытаймен дипломатиялық келіссөз жүргізуге рұқсат берген әкімшілік: **Түркістан генерал-губернаторлығы**
28. 1867-1868 жылғы «Ережелерге» сәйкес Түркістан генерал-губернаторлығына осы елдермен дипломатиялық келіссөз жүргізуге рұқсат берілді: **Қытай және Иран**
29. 1867-1868 жылғы «Ережеден» кейін Қазақстанның Закаспий облысына өткен жері: **Маңғыстау приставтығы**
30. 1867-1868 жылдардағы реформа негізінде Ресейдің Астрахан губерниясының құрамына қосылған жер: **Бөкей хандығының жері**
31. XIX ғ. 70 жылдары, 1872 жылы Ішкі Орда (бұрынғы Бөкей хандығы) құрамына қосылған жер: **Астрахан губерниясы**
32. Әкімшілік - аумақтық бөлініс бойынша бес буынды басқару жүйесін енгізген реформа: **1867-1868 жылдары**
33. 1867-1868 жылғы «Ереже» бойынша облысты басқарды: **Әскери губернатор**
34. 1867-1868 жж. реформаларға сәйкес, әскери-губернаторлар басқарды: **Облысты**
35. 1867-1868 жылғы «Ереже» бойынша облыстар бөлінген әкімшілік буыны: **Уезд**
36. 1867-1868 жылғы «Ереже» бойынша полиция, әскери бөлімдер, уездегі мекемелер, бекіністер бағынды: **Уезд бастығына**
37. Уақытша ереже» бойынша ауыл старшындарын қызметке бекіткен: **уезд бастығы**
38. 1867-1868 жж. реформа бойынша Қазалы, Перовск, Түркістан, Шымкент, Әулиеата уездері енген облыс: **Сырдария**
39. 1867-1868 жылдардағы реформа бойынша Сырдария облысының құрамына кірген уездер: **Түркістан, Шымкент, Әулиеата, Қазалы, Перовск, Ходжент, Жизак**
40. 1867-1868 жж. Реформа бойынша Сергиополь, Қапал, Верный, Ыстықкөл, Тоқмақ уездері енген облыс: **Жетісу**
41. 1867-1868 жылдардағы реформа негізінде Жетісу облысының құрамына кірген уездер: **Қапал, Верный, Сергиополь, Ыстықкөл, Тоқмақ**
42. 1867-1868 жылдардағы реформа негізінде құрамына Елек, Ырғыз уездері кірген облыс: **Торғай**
43. 1867-1868 жж. Реформа бойынша Ақмола облысына енген уездер: **Көкшетау, Омбы, Петропавл**
44. 1867-1868 жылғы реформа бойынша Көкшетау, Омбы уездері кірген облыс: **Ақмола**
45. 1867-1868 жылғы реформа бойынша Семей облысына енген уездер: **Қарқаралы, Өскемен, Павлодар**
46. 1867-1868 жылғы реформа бойынша Торғай облысына енген уездер: **Елек, Ырғыз, Николаев, Торғай**
47. 1867-1868 жылғы реформа бойынша Орал облысына енген уездер: **Гурьев, Калмыков, Орал, Ембі**
48. 1867-1868 жж. реформасынан кейін әкімшілік аумақтық бөлініс: **Генерал-губернатор, облыс, уезд, болыс, ауыл**
49. 1867-1868 ж.ж. Реформа бойынша қазақтарға рұқсат етілген қызмет түрлері: **Болыс және ауыл**
50. старшындары Ауыл старшындары мен болыстар іріктеліп алынды: **аксүйек топтардан**
51. Ауыл старшындары мен болыстық қызметтерге үміткерлердің жасы кем болмауы шарт саналатын: **25 - тен**
52. 1867-1868 ж.ж. Реформаға сәйкес басқарудың ең төменгі екі сатысындағы болыстар мен ауылнайлар іріктеліп сайланды: **Жергілікті аксүйектерден**
53. 1867-1868 жж. Реформа бойынша уездер аймақтық принципке негізделіп бөлінді: **болысқа**
54. 1867-1868 жылдардағы реформа негізінде басқарудың ең төменгі сатысы: **Ауыл**
55. 1867-1868 жылғы «Ереже» бойынша салықтан босатылғандар: **Шыңғыс тұқымдары**
56. 1867-1868 жылдардағы реформа негізінде Шыңғыс тұқымы сұлтандарына берілген жеңілдік: **Салықтардан босатылды**
57. 1867-1868 жж. реформалар бойынша сұлтандарға жасалған артықшылықтар: **өмірлік зейнетақы, салықтан босату**
58. 1867-1868 ж.ж. әкімшілік реформалар кезінде өкімет билігінен шеттетілген билеуші сұлтандар мен аға сұлтандарға тағайындалды: **Өмірлік зейнетақылар**
59. 1867-1868 жылғы «Ережелер» бойынша сот жүйесінің ең төменгі буыны: **Билер мен қазылар соты**
60. 1867-1868 жылғы Қазақстандағы жүргізілген реформаның негізгі мақсаты: **Қазақ өлкесінде басқару ісін өзгерту**
61. 1867-1868 жылғы «Ереженің» басты қағидасы: **Әскери және азаматтық биліктің ажыратылмауы**
62. 1867-1868 жылғы «Ережелердің» ең басты ауыртпалықтары: **Қазақ жері Ресей үкіметінің меншігі болып жарияланды**
63. XIX ғасырдағы жүргізілген әкімшілік реформалардың негізгі қорытындысы: **Отарлық езгіні күшейтіп, қазақ жерін түгел мемлекет меншігі деп жариялау**
64. XIX ғ. Ресейде шаруалардың басыбайлы езгісінің жойылған мерзімі: **1861 жылы**
65. 1867-1868 ж.ж. реформаның теріс жақтарын өз шығармаларында талай сынаған алдыңғы қатарлы ойшылдар: **А.Құнанбаев, Ы.Алтынсарин**
66. Қазақ даласының басым бөлігін қамтыған реформа қабылданды: **1867-1868 жылдары**
67. 1867-1868 жылдары енгізілген реформа негізінде салық түрі: **«Түтін (шаңырақ) салығы»**
68. «Түтін салығы» (шаңырақ салығы) енгізілген жарғы: **1867-1868 жылдардағы Ереже**
69. XIX ғасырда 2 жылға белгіленіп, 20 жылға созылған реформа: **1867-1868 жж. Реформа**
70. Патшалы Ресейдің қазақ жерін отарлаудың түпкілікті аяқталуы: **XIX ғ. II жартысы**
71. Батыс Сібір бас басқармасы шаруалардың Қазақстан аумағына өз беттерінше қоныс аударуына рұқсат етті: **1866 ж.**

(1886-1891жж Ережелер)

1. 1886 жылы маусымда қабылданған Ереженің атауы: **«Түркістан өлкесін басқару»**
2. 1886 жыл 2 маусымда бекітілген Ереже: **Түркістан өлкесін басқару және онда жер, салық өзгерістерін енгізу туралы»**
3. 1886 жылғы 2 маусымда Түркістан өлкесін басқару туралы жарлыққа қол қойды: **III Александр**
4. «Түркістан өлкесінен басқару және онда жер, салық өзгерістерін енгізу туралы» (Түркістан өлкесін басқару туралы) Ереже бекітілді: **1886 жылы маусымда**
5. 1886 жылдан бастап Түркістан өлкесіне енген облыстар: **Сырдария, Ферғана, Самарқан**
6. 1886 ж.Ережеге сәйкес Түркістан генерал-губернаторлығының құрамына кірген облыс: **Ферғана**
7. 1886 жылғы Ереже бойынша Сырдария, Ферғана, Самарқан облыстары кірген генерал-губернаторлық: **Түркістан**
8. 1886 жылы Түркістан өлкесінде құрылған облыс саны: **3**
9. 1886 жылғы Ереже бойынша Түркістан өлкесінің басқару орталығы: **Ташкент**
10. 1886 жылғы «Ережеге» сай Қазалы, Перовск, Шымкент, Алматы және Ташкент уездері кірген облыс: **Сырдария облысы**
11. **Мәтінге сүйеніп қай жылғы ереже екенін анықтаңыз:** «Ферғана облысы - бес уезден тұрады. Қокан, Марғұлан, Әндіжан, Наманған және Ош. Самарқан облысы - төрт уезден тұрады. Самарқан, Қаттақорған, Ходжент және Жызақ» (Түркістан өлкесін басқару туралы Ережеден): **1886 жыл**
12. 1886-1891 ж.ж. реформалар бойынша ешқандай генерал-губернаторлықтың құрамына кірмеген уезд: **Маңғыстау**
13. Орал және Торғай облыстары тікелей бағындырылды: **Ішкі істер министрлігіне**
14. Ақмола, Семей, Жетісу, Орал, және Торғай облыстарын басқару туралы Ереже бекітілді: **1891 жылы 25 наурыз**
15. 1891 жылы 25 наурыздағы Ереже бойынша жаңадан құрылған генерал-губернаторлық: **Дала генерал-губернаторлығы**
16. 1891 жыл 25 наурыздағы Ереже бойынша құрылған Дала генерал-губернаторлығына кірген облыстар: **Ақмола, Семей, Жетісу**
17. 1891 жыл 25 наурызда құрылған Дала генерал-губернаторлығының құрамына кірмеген облыс: **Сырдария**
18. 1891 жылғы Ереже бойынша Жетісу облысы енгізілді: **Дала генерал -губернаторлығына**
19. 1891 жылғы «Ережеге» сай Дала генерал-губернаторлығына кірген үш облыстың орталығы болған қала: **Омбы**
20. XIX ғ. 80-90 жылдарындағы әкімшілік реформалар нәтижесінде үшке бөлінді: **Кіші жүз**
21. XIX ғ. 80-90 жылдарындағы әкімшілік реформалар нәтижесінде Кіші жүз бөлінен аймақтар: **бір бөлігі Ішкі Орда, екінші бөлігі Закаспийск облысының, үшінші бөлігі Дала генерал-губернаторлығының құрамында болды**
22. XIX ғ. 80-90 жылдары құрылған генерал-губернаторлықтардың орталықтары: **Ташкент, Омбы**
23. 1886 жылғы«Ережеге» сай уездік және болыстық тұрғындарға қатысты мәселелерді шешетін сот жиыны: **Соттардың төтенше съезі**
24. 1886 жылғы «Ережедегі» соттардың төтенше съезі қарайтын мәселелері: **Уездік және болыстық тұрғындарға қатысты істерді шешеді**
25. 1886 жылғы Ереже бойынша облыстық,уездік билеушілердің мүддесін қорғайтын сот: **Бітістіруші сот**
26. 1886 жылғы Ереже бойынша болыс басқармаларын бекіткен: **Әскери губернатор**
27. XIX ғ. 80-90 жылдарындағы реформа бойынша болыс басқарушысын әкімшілік қызметке бекітті: **әскери губернатор**
28. 1886 жылғы Ереже бойынша ірі қалаларда құрылды: **Полиция басқармалары**
29. XIX ғасырдың 90 жылдары реформа бойынша ірі қалаларда құрылды: **Полиция басқармалары**
30. 1886 жылғы Ереже бойынша уезд орталықтарында пайда болды.: **Полиция приставтары**
31. 1891 жылы «Ережеге» сай құрылған жергілікті мұсылман тұрғындарының ісін қарайтын төменгі сот буыны: **Халық соттары**
32. 1902 жылы жаңадан енгізілген лауазым: **шаруа бастығы**
33. XIX ғ. орта кезінде қазақ жұмысшыларының наразылығының жаңа түрлері: **өндіріс орындарын тастап кету, ереуілге шығу**
34. XIX ғасырдың аяғында өз еркімен өндіріс орындарын тастап кеткен жұмысшыларға қолданылатын жаза: **3 ай абақтыға жабу**
35. Тау-кен өндірісіне жұмысқа жалданған кедей қазақ-орыс еңбекшілері аталды: **Жатақтар**
36. XIX ғ. 70 - 80 ж.ж. кедейленген қазақ шаруалары мәжбүр болған жағдай: **тау - кен орындарына, қалаға, кәсіпорындарға жұмысқа баруға**
37. Село тұрғындары мен мещандардың қазыналық жерлерге өз еркімен қоныс аудару туралы Ереже» бекітілді: **1889 ж.**
38. Шаруалардың Қазақ даласына қоныс аударуы ресми түрде тоқтатылды: **1891 жылдың көктемінен бастап**
39. Транссбір темір жолының құрылысы басталды: **1892 жылы**
40. «Сырдария, Ферғана,Самарқанд облыстарындағы қазыналық жерлерге шаруалардың өз еркімен қоныс аударуы туралы Ереже» бекітілді: **1903 жылы**